

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы -*  
*Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, № 4 (125)/2018, 31-38pp.*

<http://bulpolit.enu.kz/>; E-mail: vest\_polit@enu.kz

XFTAP 11.01.61

**Е.К. Қожбанхан<sup>1</sup>, Б.А. Габдулина<sup>2</sup>, А.Д. Калдыбекова<sup>3</sup>, С. Өзбек<sup>4</sup>**

<sup>123</sup>*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан*

<sup>4</sup>*Коджаели университеті, Измит, Түркия*

*(E-mail: <sup>1</sup>kozbankhan@gmail.com, <sup>3</sup>aidanakaldybekova@gmail.com)*

### **Француз ғалымы Луи Альтюссердің теориясы контекстінде идеология ұғымын жаңадан қарастыру**

**Аннотация.** Бұл мақалада идеология ұғымының шығу тарихы және бұл ұғымның белгілі бір ғылыми зерттеу объектісі ретінде қалыптасу үрдістері қарастырылған. Идеология ұғымының ғылыми тұрғыдан нақты әрі ғалымдар тарапынан келісілген ортақ бір анықтамасы жоқ. Осы орайда, мақалада идеология ұғымына француз ғалымы Луи Альтюссердің идеология және мемлекеттің идеологиялық аппараттары теориясы контекстінде жаңадан түсініктеме берілген. Идеология терминін (жалған) сана, ой, белгілі бір көзқарастар жиынтығы сияқты метафизикалық тұрғыдан емес, билікке бағынушы субъектілерді өндіріп шығаратын және түрлі жолдар арқылы қоғамдық құрылымдар ішінде әрекет етулерін қамтамасыз ететін праксис ретінде қарастыру мәселесі алға тартылған.

Сонымен қатар, идеология ұғымының негізгі табиғаты мен идеологияның белгілі бір идеяны қалыптастыру барысындағы негізгі құрылымдары мен құралдары қарастырылған. Бұл өз кезегінде, эпистемологиялық тұрғыдан идеология ұғымының тек қана дұрыс ойлау мағынасындағы ортодоксия ретінде емес, дұрыс праксис немесе перфомативті әрекетте болу мағынасында ортопраксис тұрғысынан қарастыруға мүмкіндік береді.

**Түйін сөздер:** идеология, идея, мемлекеттің идеологиялық аппараттары, субъект, билік, мемлекет, интерпелляция, праксис.

<https://doi.org/10.32523/2616-6887/2018-125-4-31-38>

Адам – табиғатынан идеологиялық жануар [1, 171 б.].  
Луи Альтюссер

**Кіріспе.** Идеология – барлық әлеуметтік ғылымдардың ішінде ең күрделі ұғымдардың бірі болып табылады. Ең алғашқы мәселелердің бірі – идеологияның табиғаты туралы зерттеу жұмысы барысында ғалымдар арасында келісілген ортақ анықтаманың болмауы. Эндрю Хейвудтың айтуынша, мұның екі себебі бар: «Ең алдымен, барлық идеология ұғымдары теория мен тәжірибе арасында бір байланыс құратындықтан, аталмыш термин бір жағынан саясатта идеялар мен сенімдер арасындағы қарым-қатынасты, екінші жағынан болса, материалдық өмір және белгілі бір саяси позиция нәтижесінде (...) қатал көзқарастарды күн тәртібіне шығарады. Екіншіден, идеология ұғымы әр қашан саяси идеологиялар арасындағы күрестің шеңберінде ғана қарастырылып келді. Тарихқа көз жүгіртетін болсақ, идеология ұғымы бәсекелес идея немесе наным-сенім жүйелеріне қарсы шабуыл қаруы ретінде пайдаланылды. Сондықтан, ХХ ғасырдың екінші жартысына дейін, бейтарап және объективті түрде қарастырылған идеология ұғымы кеңінен қолданылмаған еді [2, 7 б.]».

Идеология ұғымының тарихы. Идеология ұғымы туралы жазылған ең соңғы зерттеулерге назар аударатын болсақ, заманауи идеология термині француз революциясы кезінде пайда болған. Термин алғашқы рет 1796-1798 жылдар арасында Париждегі Франция институтының «Зияткерлік факультеттегі естеліктер» атты баяндамаларында Антуан Дестют де Траси

тарапынан қолданылған. Сондай-ақ, сол уақытта Пьер Жан Жорж Кабанис, Пьер Дану, Николя де Кондорсэ, Пьер Клод Франсуа Дону, Жермена де Сталь сияқты бұл институттың бір топ азаматтары өздерін идеолог ретінде санаған болатын [3, 70 б.].

Идеология термині грек тілінің *eidos* пен *logos* сөзінің бірлігінен құралған және «идеялар ғылымы» немесе «ойлар туралы ғылым» ретінде қарастырылуы мүмкін. Идеологияны «ғылымдардың патшайымы» ретінде қарастырған Дестют де Трасидің негізгі мақсаты сөз бен ой бостандығын нақты тәжірибеде жүзеге асыру және ғылымды теологиядан бөліп алу болатын.

Проблеманы тұжырымдау. Бүгінгі күнде идеология туралы көп нәрсе айтуға болады және бұл көптеген мәселелермен байланыстыра отырып қарастыруға болатын терминдердің бірі. Сондықтан бұл мақалада идеология терминін француз ғалымы Луи Альтюссердің теориясы контекстінде қарастыруға тырысамыз. Басқа сөзбен айтқанда, идеология терминін (жалған) сана, ой, белгілі бір көзқарастар жиынтығы сияқты метафизикалық тұрғыдан емес, субъектілерді өндіріп шығаратын және түрлі жолдар арқылы қоғамдық құрылымдар ішінде әрекет етулерін қамтамасыз ететін праксис ретінде қарастыру көзделген. Осыған орай мақалада келесі сұрақтарды алға тартып, оған жауап іздестіру көзделген: Идеологияның негізгі табиғаты не? Идеология мен шындықтың арасындағы қатынасты қалай түсінуге болады? Адамдардың қоғамдық өмір сүру формаларын, ойлау және сенім жүйелерін қалыптастыру барысында идеологияның маңыздылығы неде? Идеологияның субъектілерді белгілі бір билікке немесе күшке бағындыру тетіктері қалай жұмыс істейді?

Луи Альтюссердің идеология теориясы. Луи Альтюссердің идеология теориясында идеологияны экономикалық құрылымнан және оның қатынастарынан бөліп алып, оны кеңінен қарастырады. Альтюссердің пайымдауынша, идеология – адамдар мен олардың әлемі арасында орын алған қарым-қатынастар жиынтығы болып табылады. Толығырақ айтқанда, адамдар мен олардың шынайы өмір сүру шарттары арасында қалыптасқан қиял пердесі немесе алдамшы елес. Сондықтан, идеологияны адамның өзінің әлемімен, яғни шынайы өмір сүру шарттарымен құрған шынайы қатынастар ретінде емес, бұл шынайы қарым-қатынастардың табиғатын өзгертіп, оны алдамшы қылатын бір қиял пердесі ретінде түсінуге болады [4, 226 б.]. Альтюссер идеология терминінің шынжырларын босатып, еркін жіберген және оны билеуші топтың халыққа қабылдатқан идеялар жиынтығынан гөрі, қоғамдағы барлық адамдарды қамтуы үздіксіз болатын және әр жерге жайылған праксистер жиынтығы ретінде жаңадан сипаттаған. Осылайша, бүтін халықтың бұл өмірдегі барлық белсенді әрекеттеріне өзінің праксистері арқылы жасырын араласып, түп нәтижесінде үстем болып тұрған жоғарғы мүддеге қызмет етеді [5, 104 б.].

Альтюссердің идеологиясының теориясы сырттан емес, ішінен жұмыс істейді. Нәтижесінде, қалыптасып отырған идеологиялық тәртіп барлық адамның ойлау мен өмір сүру формасына ықпал етеді және қоғамдық құндылықтардың қалыптасуында өте маңызды рөлге ие. Бұл да өз кезегінде, қоғамды үнемі жаңадан қалыптастырып, жаңғыртуға мүмкіндік береді. Альтюссердің айтуынша, идеологиядан қашып құтылу мүмкін емес. Адамдарға үстем болып тұрған құндылықтарды интернализациялап, мұның да олардың өмір сүретін жүйесімен үйлесімді болуына немесе жаңа үйлесімді өмір жүйелерін қалыптастыруға мүмкіндік береді [6, 72 б.].

Идеология және мемлекеттің идеологиялық аппараттары. Альтюссер мемлекет туралы теориясын қалыптастырып, дамыту үшін мемлекеттің негізгі қызметтерін методологиялық тұрғыдан екіге бөледі: мемлекеттің репрессивті аппараттары және мемлекеттің идеологиялық аппараттары. Шындығында бұл екеуі бір нәрсе, яғни бір тұтас болып табылады. Альтюссердің айтуынша, идеология – мемлекеттің репрессивті аппараттарының механизмдерін жұмыс істететін инструмент. Осы себепті оның табиғатында күш қолдану немесе мәжбүрлеу деген сияқты сипаттамалар бар. Нәтижесінде идеология арқылы

мемлекеттің өрісі мен ықпал ету алаңы кеңейеді [7, 93 б.]. Нарықтық экономикаға негізделген капиталистік қоғамда мемлекеттің репрессивті аппараты қоғамдық аланда болса, мемлекеттің идеологиялық аппараттары қоғамның жеке алаңында орын алады. Қысқасы, бүгінгі күні мемлекетті тиімді басқара білу үшін мемлекеттің репрессивті аппаратына ие болу жеткіліксіз. Сонымен қатар, идеология және мемлекеттің идеологиялық аппараттарына да ықпалды бола білу қажет.

Мемлекеттің идеологиялық аппараттары – отбасы, медиа, белгілі бір көзқарастың қалыптасуында маңызды рөл ойнайтын діни праксистер және білім беру жүйесі сияқты институттарды қамтиды. Мемлекетте тұтастықты қамтамасыз ететін идеологиялық аппараттардың саны көп. Осы топқа әдебиет, бұқаралық ақпарат құралдары, білім беру, этика, құқықтық ережелер жатады. Мемлекет идеологиялық аппаратының функциясы – идеологияны қалыптастыру және сол арқылы қоғамды басқару болып табылады. Сонымен қатар, нарықтық экономикаға негізделген капиталистік қоғамдағы қатынастардың үнемі жаңадан қалыптасуына мүмкіндік береді [8, 26 б.]. Методологиялық тұрғыдан мемлекеттің идеологиялық аппараттарын репрессивті аппараттарынан бөліп қарастыруының негізгі себебі де, жаһандану дәуірінде қоғамды тек бір күшпен қорқыту арқылы бағындырудың мүмкін еместігін көрсетуде. Мемлекеттің идеологиялық аппараттарына ие болған топ немесе белгілі бір азшылық тек қана үстемдік етіп қана қоймай гегемониясын да қалыптастырып отырады. Осы орайда, Альтюссер мемлекеттің түрлі идеологиялық инструменттері арқылы (білім беру жүйесі, денсаулық сақтау мекемелері, түрме және т.б.) қоғамдық қатынастарды жаңадан қалыптастыратынын және осы арқылы легитимділігін әр қашан жаңадан қайта өндіріп отыратындығын алдыға тартады.

Идеология мен білім арасындағы байланыс. Альтюссердің пайымдауынша, идеология ғылыми білімдер арқылы үнемі расталып, ғылыми аргументтерге негізделіп отыру қажет. Мысалға, орта ғасырдағы феодалдық қоғамдарда бұл діни шіркеулер тарапынан жүзеге асырып отырған, ал бүгінгі капиталистік қоғамда бұл қызметті «білім беру» жүйесі атқаруда. Макс Вебер білім беру жүйесін және дисциплинаны қарастыру барысында бұны әскери құрлымдардық қалдықтары ретінде қарастырып, білім беру арқылы қамтамасыз етілген дисциплинаның келесі мақсаттарын тізбектеп береді: саяси биліктің әрекеттерін рационализациялау; көп адамдардың үксас өмір сүру шарттары мен принциптері негізінде мойынсұнуды қамтамасыз ету; басқарушы топтың үстемдігін қорғау және өміршендігін қамтамасыз ету; ережелер мен статус-квоға бағыну; батырларды құрметтеу; халықтың арасында бірыңғай әдеттерді қалыптастыру; халықты бірлік және тұтастық ішінде психологиялық тұрғыдан жаңадан идентификациялау; ортақ мақсат пен сезім қалыптастыра отырып, алдын ала жоспарланған өмірге бейімдеу; әлеуметтік этика, міндет пен жауапкершілікті дамыту [9, 221-223 б.].

Платон «Мемлекет» деген еңбегінде адамдардың жастық шақтан бастап қатаң тыйымдары қалыптасып қалған әлемде тәлім-тәрбие алып, мемлекетіне адал қызмет ететін, ақылды, мінсіз және батыр азаматтарды жаратуды мақсат еткендігін айтады [10, 107 б.]. Платон да мемлекеттің өміршендігін ұзарту үшін міндетті түрде халықтың қолдауына ие болу керек екендігін және аристократиялық идеологияның қажеттілігін атап кеткен. Яғни, биліктің легитимділігі сендірілген массаны қажет етеді [11, 151 б.].

Осындай анықтамалар берілгеннен кейін келесі қарапайым сұрақты қою ақылға қонымды: Осының барлығы не үшін қажет? Бұл сұраққа Альтюссердің өзінің сөзімен жауап беретін болсақ былай болар еді: «Әрине, өзі өмір сүретін қоғамдағы барлық жоғарғы құндылықтарды, абсолютті күшке және ең алдымен мемлекетке деген абсолютті құрметті сол кішкентай баланың мыйына сіңдіру үшін» [12, 115 б.].

Орта ғасырдағы шіркеу мен отбасы арасындағы өзара байланыс бүгінгі күні білім беру мен отбасы арасындағы өзара байланысқа айналған. Осылайша, білім беру мемлекеттің

немесе сөздің кең мағынасында биліктің әрекеттерін заңдастыру инструменті болғандығы, яғни идеологиялық аппараттары ретінде қолданылуы мүмкін екендігі ашық.

Идеология және субъект. Батыстың көптеген ғалымдары идеология теориясын жалпы экономикалық жүйемен байланыстыра отырып қарастырған. Осы себептен идеология туралы теорияларда кемшіліктер орын алып отырған. Бұл кемшіліктерді алдын алу мақсатында Альтюссер идеологияны тек экономикалық процесстермен байланыстырып қана қоймай, оны қоғамдық және философиялық мәселелермен байланыстырып қарастырады. Нәтижесінде, идеология экономикалық ғана емес, сонымен қатар социологиялық, философиялық, саяси негіздерін алдыға тартады.

Альтюссер адамды жеке тұлға немесе нақтырақ айтқанда индивид ретінде қарастырудан бұрын бір субъект ретінде қарастырады. Субъект – идеологияның тасушысы және қоғамдық құрылымдарда оны жаңа буындарға беру ретінде Альтюссердің ойлау жүйесінде орын алады.

Адамдардың көзқарастары елес сияқты алдамшы бейнелер және шындыққа сәйкес келмейтін идеология арқылы қалыптасады [13, 89 б.]. Бір қызығы, идеологияның тарихы жоқ. Қалыптасқан құрылымдық формаларына қарамастан, идеологияның функциясы мен құрылымы тарих бойы өзгеріссіз және тұрақты болып қала беруде. Идеологияның өткен өмірі мен болашағы жоқ және адам өмірге келмей тұрып субъект ретінде қалыптаса бастайды [13, 106 б.]. Альтюссердің теориясында идеологияның өткен өмірі мен болашағы жоқ деген сипаттамасы Зигмунд Фрейдтің бейсаналық ұғымымен тікелей байланысты. Сондықтан да бейсаналық сияқты идеология барлық жерде және тарих бойы өзгеріссіз жалғасып келеді [13, 82 б.].

Альтюссердің пайымдауынша, идеология адамдарды субъекттер ретінде сипаттап, оларды субъект деп шақырады және қайтадан жаңа есім береді. Сондықтан әр идеология субъекттердің үстіне отырғызылған. Бір идеологияның басқасына қарағанда бір өзгешелігі бар болса да бұлардың барлығы өздеріне бағынышты субъекттер үнемі қалыптастырып отырады немесе жаратады. Субъекттер үшін идеология бар және идеологияның жүзеге асырылуы тек қана өзіне бағынышты субъекттерді жарату арқылы ғана мүмкін. Субъекттер идеологияны қалыптастырушы элемент болып табылады. Идеология адамдарды субъектке айналдырып отырады. Сонымен қатар, субъектілер идеологияның материалдық құралдар арқылы жұмыс істейді.

Интерпелляция. Идеологияда интерпелляция, яғни шақыру немесе есім беру арқылы қоғамдағы объекттерге қоғамдық ерекшеліктер береді [14]. Фрейд негізін салған психоанализде субъекті тек қана санаға орналастыру мүмкін емес. Пассивті түрде өздерінің есімдері арқылы шақырылған идеология ішінде субъекттер сол идеология арқылы анықталады.

Кім екендіктері және шығу тегі идеология тарапынан құрастырылады. Мемлекеттің репрессивті аппараттары құқық, сот, полиция және әскер сияқты тікелей немесе жанама түрде күш қолданатын мекемелер болып табылады. Мемлекеттің идеологиялық аппараттары болса отбасы, білім беру және дін сияқты алаңдарда саяси биліктің өрісін кеңейтетін институттар. Осы алаңдардың ішінде адамдарға белгілі бір есім беріліп, идентификация жасалады және мемлекеттің егемендігінің астына кіреді [13, 27 б.]. Франкфурт мектебінің негізін қалаушылардың бірі Макс Хоркхаймер идеология ішінде қалыптасқан субъектінің әрқашан субъективтілігін қорғаған және тұлғалықтың да тоталитарлық жүйенің алдында маңызды құндылық деп санайтын [15, 92 б.]. Әлеуметтік праксистер тұлғаның сипаттамаларын анықтаудан басқа, бұл сипаттамалардың дәрежесі мен қоғамдық праксистертің шекаралары туралы адамда ой қалыптастырады. Осылайша, мемлекеттің идеологиялық аппараттары мен оның праксистері адамға қаланылған формада ойлануға итермелейді. Бұл тұрғыда адамдар әдеттегідей емес, билік тарапынан қаланылған нәрсені ғана көре алады. Билік тарапынан енгізілуі көзделген тәжірибеде адамның жеке

ерекшеліктері анықталып қана қоймай, сол ерекшеліктердің дәрежесі мен шектеулері туралы адамда көзқарас қалыптастырады. Мемлекеттің идеологиялық аппараттары адамдарды биліктің субъектілері ретінде қалыптастырып шығарады және сол адамның биліктің қалауындай ойлануына мүмкіндіктер беретін жолдарды ұсынады. Сол себепті, адам шынайы болып жатқан жағдайды емес, мемлекет тарапынан көрсетілуі қажет деп есептелген нәрсені ғана көреді.

Альтюссердің зерттеуі бойынша қоғамда үш құрылым бар. Бұл экономикалық құрылым, саяси праксистер және идеологиялық деңгей. Әр құрылым идеологиямен тығыз байланысты. Экономикалық құрылым, аты атап тұрғандай, экономикалық қатынастармен байланысты әрекеттер. Мысалы: шикізатты өнімге айналдыру, сол өнімді сатуға арналған әртүрлі маркетингтік шаралар және өнімді сату арқылы пайда көру сияқты экономикалық әрекеттерді қамтиды. Өндіріс - қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыратын экономикалық қызметті жүзеге асыру. Осы бағытта, экономикалық қатынастар материалды болып табылады. Басқаша айтқанда, қалыптасып отырған құрылым және оның жұмыс істеу механизмдері материалды деп сипатталады [16, 299 б.]. Бұл өмір сүру үшін аса қажетті шарттар болып табылады. Сондықтан Альтюссердің пайымдауынша, идеологияның функционалдылығында оның материалды жай-күйі маңызды. Экономикалық әрекеттер арқылы өндіріс қайта қалыптасады және жанданып отырады. Өндірістің сәтті жүзеге асырылуында орын алатын негізгі принциптер мемлекет тарапынан болжанып жоспарланып отырады және болжанып жоспарланған бұл принциптер саяси праксисте анық байқауға болады. Идеологияның үздіксіздігін қамтамасыз ету үшін идеологиялық деңгей қажет. Альтюссердің осы контекстте алға тартқан өнім және өндіріске бағдарланған әдісі бүгінгі күні клиентке бағытталған әдіске айналып отыр. Басқаша айтқанда, қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға ғана қызмет ететін және қажеттілікке негізделген өндіріс бүгінгі таңда қалауға негізделген және постмодернистік тұтынуға айналды. Дегенмен, бұл жағдайда өзгеріссіз қалып тұрған мәселе - өндіріс және тұтыну формаларында әлі күнге дейін экономикалық тұрғыдан пайда табу мақсатының жасын табуда. Сұраныстың ұсыныстан көп болу заңдылығы теріс айналып, ұсыныстың сұраныстан көбейіп кетуінің нәтижесінде тұтынушы қалауының дифференциалануына алып келді.

Осы орайда, саяси праксистің дегеніміз экономикалық әрекеттердің нәтижесінде ұсынылатын өнімнің қалай бөлісіліп таратылатындығын анықтайтын принциптерді анықтау праксисті. Осы саяси праксистің барысында өндіріске арналған нақты принциптер айқындалады және бұл принциптердің сақталуы күтіледі. Бұл принциптердің жүзеге асырылуы саяси система тарапынан қадағаланып отырады. Қабылданатын заңнамалық ережелер арқылы түскен жалпы пайдадан кімге қанша үлес бұйыратындығы анықталады. Экономикалық мүдделерді қорғау саяси әрекеттер арқылы мүмкін. Адамдардың саяси әрекеттерге араласуы үшін де идеология қажет [17, 47 б.].

Идеологиялық деңгей дегеніміз болса, экономикалық мүдделер және осы мүдделермен байланысты саяси праксистің қалыптастырған жүйенің қажеттіліктерін қанағаттандыруға көзделген әртүрлі әрекеттер жиынтығы. Идеология материалдықпен сипатталған деңгей болғаны үшін материалды қажеттіліктерді қанағаттандыруға қажет практикалар жиынтығы болып табылады. Қалыптасып тұрған жүйенің үздіксіз жұмыс жасап тұруы үшін де үздіксіз жұмыс жасап тұратын идеология қажет [18].

**Қорытынды.** Идеология ұғымы адамдардың көзқарастарының қалыптасуында маңызды орны бар. Идеология шындық бейнесін өзгертіп, адам мен шындық арасында бір елес пердесін қалыптастырады. Бұл тұрғыдан идеология бір жағынан адамдарда белгілі бір көзқарас, этика мен мораль қалыптастыратын болса, екінші жағынан мемлекет іргелі және тиімді идеологиялық аппараттарды қалыптастыра отырып, қоғамда тұрақты дамудың итеруші күші болып табылатын идеяларды қалыптастыру мүмкіндігі туындайды.

### Әдебиеттер тізімі

1. Althusser L. Lenin and Philosophy and Other Essays / L. Althusser. – New York: Monthly Review Press, 2001. – 253 p.
2. Heywood A. Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş / A. Heywood. – Ankara: Adres Yayınları, 2014. – 344 p.
3. Hall S. Bilimin Geri Tarafı: İdeoloji ve Bilgi Sosyolojisi / S. Hall. – İstanbul: Kuram Yayınları, 2014. – 273 p.
4. Güngör S. Althusser’de İdeoloji Kavramı [электронды ресурс]. – 2001. – URL: <http://eder-gi.sdu.edu.tr/index.php/iibfd/article/viewFile/2467/2212> (қарастырған мерзімі: 12.10.2018).
5. Althusser L. Sanat Üzerine Yazılar / L. Althusser. – İstanbul: İthaki Yayınları, 2004. – 145 p.
6. Öztürk C. Marksizm’de İdeoloji Tartışmaları [электронды ресурс]. – 2007. – URL: <http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot2.pdf> (қарастырған мерзімі: 12.10.2018).
7. Vergin N. Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar / N. Vergin. - İstanbul: Doğan Kitap, 2010. – 352 p.
8. Stevenson N. Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication / N. Stevenson. – California: SAGE Publications, 2002. – 255 p.
9. Weber M. Sosyoloji Yazıları, Taha Parla / M. Weber. – İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınlar, 1993. – 592 p.
10. Platon Devlet / Platon – İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995. – 372 p.
11. Özbek S. İdeoloji Kuramları / S.Özbek – İstanbul: Bulut Yayınları, 2003. – 180 p.
12. Althusser L. The Future Lasts Forever: A Memoir / L. Althusser. – New York: The New Press, 1993. – 365 p.
13. Althusser L. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları / L. Althusser. – İstanbul: İthaki Yayınları, 2003. – 152 p.
14. Kazancı M. Althusser, İdeoloji Ve İdeoloji İle İlgili Son Söz [электронды ресурс]. – 2006. – URL: [http://dusundurensozler.blogspot.com/2012/02/althusser-ideoloji-ve-ideoloji-ile\\_8107.html](http://dusundurensozler.blogspot.com/2012/02/althusser-ideoloji-ve-ideoloji-ile_8107.html) (қарастырған мерзімі: 12.10.2018).
15. Jay M. Diyalektik İmgelem, Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi / Jay. M. – İstanbul: Der Yayınları, 2001. – 500 p.
16. Althusser L. Kapital’i Okumak / L. Althusser. – İstanbul: Belge Yayınları, 1995. – 672 p.
17. Milibart R. Kapitalist Devlet Sorunu / R. Milibart. – İstanbul: BirikimYayınları, 1990. – 197 p.
18. Kazancı M. Althusser, İdeoloji Ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı [электронды ресурс]. – 2002. – URL: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/464/5297.pdf> (қарастырған мерзімі: 12.10.2018).

**Е.К. Кожбанхан<sup>1</sup>, Б.А. Габдулина<sup>2</sup>, А.Д. Калдыбекова<sup>3</sup>, С. Озбек<sup>4</sup>**

<sup>123</sup> *Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан*

<sup>4</sup>*Университет Коджаели, Измит, Турция*

### **Переосмысление концепции идеологии в контексте теории французского ученого Луи Альтюссера**

**Аннотация.** В данной статье обсуждается история концепции идеологии и процесс формирования этого понятия как объекта исследования. С научной точки зрения концепция идеологии не имеет четкого определения. В связи с этим в статье представлено новое объяснение концепции идеологии, данное французским философом Луи Альтюссером в контексте теории идеологии и идеологических аппаратов государства. В публикации предлагается новый подход, который даст возможность рассматривать концепцию идеологии не только как ложные сознание, мысль, мировоззрение в метафизическом смысле этого слова, а как праксис, который производит субъектов подчиняющих власти, и действовать в рамках социальной структуры.

Также здесь рассматривается сама природа концепции идеологии, основные механизмы и инструменты идеологии в процессе формирования определенной идеи. Это в свою очередь подразумевает, что с эпистемологической точки зрения концепция идеологии может быть истолкована не только как ортодоксия, в смысле правильного мышления, но и как ортопраксис, в смысле правильного праксиса или перфективного действия.

**Ключевые слова:** идеология, идея, идеологические аппараты государства, субъект, власть, государства, интерпелляция, праксис.

**E.K. Kozhankhan<sup>1</sup>, B.A. Gabdulina<sup>2</sup>, A.D. Kaldybekova<sup>3</sup>, S. Ozbek<sup>4</sup>**

<sup>1,2,3</sup>*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

<sup>4</sup>*Kocaeli University, Izmit, Turkey*

### **Rethinking the concept of ideology in the context of the theory of the French scientist Louis Althusser**

**Abstract.** This article discusses the history of the concept of ideology and the process of forming this concept as an object of study. From a scientific point of view, the concept of ideology has no specific definition. In this regard, the article provides a new interpretation of the concept of ideology in the French philosopher Louis Althusser in the context of the theory of ideology and ideological state apparatuses. The article proposes a new approach that will make it possible to consider the concept of ideology not only as a false consciousness, thought, world view in the metaphysical sense of the word, but as a praxis that produces subjects submitted to authority and act within the framework of the social structure.

And also, the article examines the very nature of the concept of ideology, the main mechanisms and tools of ideology in the process of forming a certain idea. This, in turn, implies that from an epistemological point of view, the concept of ideology can be interpreted not only as orthodoxy, in the sense of correct thinking, but also as ortopraxis, in the sense of correct praxis or perfective action.

**Keywords:** ideology, idea, ideological state apparatuses, subject, authority, states, interpellation, praxis.

### **References**

1. Althusser L. Lenin and Philosophy and Other Essays (Monthly Review Press, New York, 2001)
2. Heywood A. Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş [Political Ideologies: An Introduction]. (Adres Yayınları, Ankara, 2014) [in turkish]
3. Hall S. Bilimin Geri Tarafı: İdeoloji ve Bilgi Sosyolojisi [The Backside of Science: Ideology and Sociology of Knowledge] (Kuram Yayınları, İstanbul, 2014) [in turkish]
4. Güngör S. Althusser'de İdeoloji Kavramı [The Concept of Ideology in Althusser]. Available at: <http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/iibfd/article/viewFile/2467/2212> (accessed: 12.10.2018) [in turkish]
5. Althusser L. Sanat Üzerine Yazılar [Articles on Art]. (İthaki Yayınları, İstanbul, 2004) [in turkish]
6. Öztürk C. Marksizm'de İdeoloji Tartışmaları [Ideology Discussions in Marxism]. Available at: <http://www.sosyolojinotlari.com/PDF/sosnot2.pdf> (accessed: 12.10.2018) [in turkish]
7. Vergin N. Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar [Sociology of Politics: Concepts, Definitions, Approaches]. (Doğan Kitap, İstanbul, 2010) [in turkish]
8. Stevenson N. Understanding Media Cultures: Social Theory and Mass Communication. (SAGE Publications, California, 2002)
9. Weber M. Sosyoloji Yazıları, Taha Parla [Sociological Writing, Taha Parla]. (Hürriyet Vakfı Yayınlar, İstanbul, 1993) [in turkish]
10. Platon Devlet [State]. (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995) [in turkish]
11. Özbek S. İdeoloji Kuramları [Ideology Theories]. (Bulut Yayınları, İstanbul, 2003) [in turkish]
12. Althusser L. The Future Lasts Forever: A Memoir (The New Press, New York, 1993).

13. Althusser L. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları [Ideology and Ideological State Apparatuses]. (İthaki Yayınları, İstanbul, 2003) [in turkish]
14. Kazancı M. Althusser, İdeoloji Ve İdeoloji İle İlgili Son Söz [Althusser, Ideology, The Last Word on Ideology]. Available at: [http://dusundurensozler.blogspot.com/2012/02/althusser-ideoloji-ve-ideoloji-ile\\_8107.html](http://dusundurensozler.blogspot.com/2012/02/althusser-ideoloji-ve-ideoloji-ile_8107.html) (accessed: 12.10.2018) [in turkish]
15. Jay M. Diyalektik İmgelem, Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitüsünün Tarihi [Dialectical Imagery, Frankfurt School and History of Social Research Institute]. (Der Yayınları, İstanbul, 2001) [in turkish]
16. Althusser L. Kapital'i Okumak [Reading Capital]. (Belge Yayınları, İstanbul, 1995) [in turkish]
17. Milibart R. Kapitalist Devlet Sorunu [The Problem of Capitalist State]. (BirikimYayınları, İstanbul, 1990) [in turkish]
18. Kazancı M. Althusser, İdeoloji Ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı [Althusser, Unbearable Weight of Ideology and Communication]. Available at: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/464/5297.pdf> (accessed: 12.10.2018) [in turkish]

**Авторлар туралы мәлімет:**

**Синан Өзбек** – PhD, профессор, Коджаелі университеті, Өнер және ғылым факультеті, Философия бөлімінің меңгерушісі. Измит, Түркия.

**Габдулина Б.** – тарих ғылымдарының кандидаты, Еуразия ұлттық университетінің саясаттану кафедрасының доценті. Астана, Қазақстан.

**Калдыбекова А.**– элеуметтік ғылымдар магистрі, Еуразия ұлттық университетінің телерадио және қоғаммен байланыс кафедрасының оқытушысы. Астана, Қазақстан.

**Қожбанхан Е.**- Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Саясаттану кафедрасының PhD докторанты. Астана, Қазақстан.

**Sinan Özbek** – PhD, professor, Kocaeli University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy. Turkey.

**Gabdulina B.** – Candidate of historical sciences, associate professor of L.N.Gumilyov Eurasian National University, Department of Political Science. Astana, Kazakstan.

**Kaldybekova A.**– Master of Social Sciences, Lecturer of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Astana, Kazakstan.

**Kozhbankhan Ye.** - PhD student at the Department of Political Science at the LN Gumilyov Eurasian National University. Astana, Kazakstan.